

“DOĞU’NUN KAHRAMANI” MUSTAFA KEMAL PAŞA’NIN FARŐA GAZETELERDEKİ TASVİRİ

Mohammad Hossein SADEGHİ*

Özet

İran ile Türkiyenin komşuluğu ve iki devlet arasında her türlü siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler göz önüne alındığında, doğaldır ki bu ülkelerin herhangi birinde meydana gelen bir durum veya olay diğeri için de özel bir öneme sahiptir. Öyle ki, dönemin İran gazeteleri incelendiğinde Türkiye'deki mevcut durum hakkında önemli bilgilere ve bunların İran'daki yansımalarına ulaşılabilmektedir. Aynı şekilde Türkiye'deki gazeteler okunduğunda da İran ile döneme ait ilgili bilgiler elde edilebilmektedir. Bu durum, özellikle de ülkelerde özel koşulların mevcut olduğu tarihin kritik dönemlerinde daha fazla öne çıkmaktadır.

Bu makale, İranlı aydınların Mustafa Kemal Paşa hakkındaki görüşlerini anlamak için *Şafak-ı Sorh*, *Bidar*, *İran* ve asıl odaklanılacak olan *İkdam* gibi döneme ait gazetelerde onunla ilgili bilgileri inceleyerek İranlı aydınların, Mustafa Kemal Paşa'ya bakışı, Mustafa Kemal'in olaylar karşısındaki tutumu ve izlediği politikaları ilk elden kaynaklar vesilesiyle aktarmaya çalışmaktadır. Buradan hareketle, Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndaki rolü, bu bağlamda yaptığı konuşmalar, verdiği beyanatlar doğu devletlerinin dış politikadaki yeri ve hilafetin kaldırılması gibi konuların bu gazetede ele alınan en önemli konuların başında geldiği söylenebilir. Bu gazetelerde çıkan haberler ve yazılarda Mustafa Kemal Paşa'nın faaliyetleri ve mücadelesi hakkında İran kamuoyu bilgilendirilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'dan bir kahraman ve kurtarıcı olarak bahsedilerek onun şahsiyeti ve mücadelesi İranlılara özellikle de İran devlet adamlarına bir örnek olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, İstiklâl Harbi, Türkiye Cumhuriyeti, Şafak-i Sorh, Bidar, İran, İkdam.

---

* Arş. Gör., University of Tehran, sadeghihossein1372@gmail.com

“HERO OF THE EAST” THE APPEARANCE OF MUSTAFA KEMAL PASHA IN PERSIAN NEWSPAPERS

Abstract

Considering the neighborhood of Iran and Turkey and all kinds of political, cultural, and economic relations between the two states, a situation or event that may occur in any of these states has particular importance for the other. In fact, when Iranian newspapers are read, meaningful information about the current situation in Turkey can be obtained. In the same way, when the newspapers in Turkey are read, relevant details on Iran can be obtained. This is particularly evident in critical periods of history when special conditions exist in countries.

In order to understand the views of Iranian intellectuals about Mustafa Kemal Pasha, this article examines the information about him in newspapers of the period such as *Şafak-i Sorkh*, *Bidar*, *Iran*, and *İkdam*, which will be the main focus, the Iranian intellectuals' view of Mustafa Kemal Pasha, Mustafa Kemal's attitude towards the events and tries to convey the policies it follows through first-hand sources. From this point of view, it can be said that Mustafa Kemal Pasha's role in the First World War and the Turkish War of Independence, his speeches in this direction, the role of the Eastern states in foreign policy, and the abolition of the caliphate are among the most important topics covered in this newspaper. Under the leadership of these newspapers, news about Mustafa Kemal Pasha and his actions were given, and he was praised as an exemplary leader and hero, and it was recommended that he be taken as an example by Iranians, especially statesmen.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Turkish war of independence, Republic of Turkey, *Şafak-i Sorkh*, *Bidar*, *Iran*, *İkdam*.

GİRİŞ

Son yüzyılın en önemli ve etkili tarihi şahsiyetlerinden biri olan Mustafa Kemal Atatürk’ün hayatıyla ilgili olarak bugüne kadar oldukça kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Önemli bir şahsiyet olarak İran’da da tanınmasına rağmen Atatürk’le ilgili Farsça yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Üstelik Türkiye ve Osmanlı tarihiyle ilgili değerli bilgilere sahip olan Farsça kaynaklar, en önemli kaynaklar arasında yer alırken bu alandaki çalışmalara yeteri kadar yer verilmemiştir. Günlükler, arşiv belgeleri ve gazeteler bu önemli kaynaklardır ki bu kaynaklar konumuz bağlamında büyük bir ehemmeiyeti haizdir.

İran ile Türkiye’nin sınır komşuluğu ve iki devlet arasında her türlü siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler göz önüne alındığında, bu devletlerden herhangi birinde meydana gelebilecek bir durum veya olay diğeri için özel bir öneme sahipti. Öyle ki, İran gazeteleri okunduğunda Türkiye’deki durum hakkında önemli bilgilere ulaşılabilmektedir. Aynı şekilde Türkiye’deki gazeteler okunduğunda da İranla ilgili bilgiler elde edilebilmektedir. Bu durum, özellikle de ülkelerde özel koşulların mevcut olduğu tarihin kritik dönemlerinde göze çarpmaktadır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin durumu ve akabinde Türk kurtuluş savaşı çağdaş İran gazetelerine yansıyan konular arasındadır. Bu gazetelerden biri de çeşitli sayılarda Mustafa Kemal Paşa’ya ve onun Birinci Dünya Savaşı’ndaki çalışmalarına, Türkiye’nin kurtuluş savaşları ve hatta sonrasında gelişen olaylara yer vermiş olan İran’ın muasır gazeteleridir. Bu gazeteler arasında Mustafa Kemal Paşa’yı ve onun Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemindeki çalışmalarını çeşitli sayılarında ele almış olan *İran*, *Bidar*, *Şafak-ı Sorh* gibi gazeteler yer almaktadır.

Bu gazetelerin yayımlandığı dönem, özellikle de İran ve Türkiye’de pek çok yönden benzerlik gösteren yoğun siyasi gelişmelerin yaşandığı bir döneme denk gelmektedir. Bunun dışında her iki ülkede yaşanan hükümet değişikliği süreci de aşağı yukarı benzerlikler taşımaktaydı. Dolayısıyla İran’da Kaçar hanedanı son günlerini yaşarken, Rıza Han Pehlevi siyasi iktidarı ele geçirmek için gerekli gördüğü her türlü ciddi adımları atmaktan kaçınmıyordu. Aynı şekilde Türkiye’de ise Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerine denk gelen dönemde Mustafa Kemal Paşa, her geçen gün gücünü arttırmaktaydı. Öte yandan her iki ülke de topraklarında işgalci güçlerin (İtilaf Devletleri’nin) varlığı ile karşı karşıyaydı bu yüzden de yabancı işgaline son verecek ve ülke yönetimini düzene sokabilecek güçlü bir liderin ortaya çıkması her kesimden halkın ortak isteğiydi.

Bu makalede, konuyla ilgili olan Farsça kaynakların genel bir tasnifi yapıldıktan sonra 1921-1926 yılları arasında yayınlanan gazeteler ve başta *İkdam* gazetesi olmak üzere diğer Farsça gazetelerde Mustafa Kemal Paşa ile ilgili bilgiler ışığında İran aydınlarının Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik bakış açısı, tutum ve politikaları incelenmeye çalışılmıştır.

1.Farsça Kaynaklarda Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal Atatürk hakkında bilgi elde edilecek Farsça kaynaklar genel olarak arşiv belgeleri, günlükler ve gazeteler olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır:

1.1.Arşiv Belgeleri

Mevzu bahis arşiv belgelerinin çoğu erken cumhuriyet ve geç Osmanlı dönemini kapsamaktadır ve konumuz bağlamında taşıdıkları önem açısından özel bir yere sahiptir. Bu belgeler Atatürk'ün faaliyetleri ve politikalarına ve bunlara dair İran'a rapor şeklinde sunulmasına yoğunlaşmıştır. Bu belgeler, yeni eğitim-öğretim, Türkçülük politikası, takvim, alfabe, kılık kıyafet değişikliği, laikliğin kabulü ve zorunlu askerlik gibi farklı konularda kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Bu belgelerle ilgili dikkat çeken en önemli husus belgelerin İranlı gözlemcilerin Atatürk'ü ve onun çalışmalarını nasıl değerlendirdiklerini yansıtmalarıdır. Böylelikle bu belgeleri inceleyerek çoğunlukla diplomat olan İranlı gözlemcilerin Atatürk'e ve onun çalışmalarını nasıl değerlendirdikleri takip edilebilir. Örneğin, İslam Ansiklopedisi¹ ve Kur'an-ı Kerim'in² Türkçe'ye çevrilmesi, Türkçe'nin ıslah edilerek Farsça ve Arapça kelimelerin Türkçe'den çıkarılması³, Atatürk'ün TBMM'ye katılmak isteyen kadınların askerlik hizmetinin gerekliliğine yaptığı vurgu⁴ gibi Cumhuriyet dönemine ait bazı çalışmaların bu belgelere yansımış olmasına dikkat çekilebilir.

1.2.Anılar

İkinci kategoride anılar yer almaktadır. Her ne kadar belge ve gazetelere göre bu kaynaklar konu hakkında daha az bilgi verse de taşıdıkları önem göz ardı edilemez. Bu anılar arasında, Hayat-ı Yahya'nın bir bölümünde Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye gezisi ve Atatürk'ün kültürel çalışmalarından

---

¹ İran Dışişleri Bakanlığı Arşiv Merkezi (İDBAM): SH1318-K26-P100-2; SH1319-K26-P112-1.

² İDBAM: SH1317-K63-P21-3.

³ İDBAM: SH1313-K12-P8-271.

⁴ İDBAM: SH1309-K9-P12.296-1.

etkilendiği hususundan açıkça bahsettiği anı kitabı örnek verilebilir.⁵ Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye gezisini, ayrıntılı olarak anlattığı *Hatırat ve Haterat* kitabının yazarı birçok yerde Atatürk'ten (genellikle "Gazi" olarak andığı) ve onun İran Şahı'na ve diğer ülkelerin temsilcilerine karşı takındığı tavır ve tutumdan bahsetmesi örnek gösterilebilir.⁶

1.3.Gazeteler

Üçüncü kategoride gazeteler bulunmaktadır. Bu kaynaklar, iktidar veya ona yakın çevrelerin görüşlerini yansıtan belgelerin aksine, iktidar dışındaki entelektüel ve aydınların bakış açısına da yer verir. Belgelerden farklı olarak, bu tür kaynaklarda verilen bilgiler genellikle daha ayrıntılıdır. Bu kaynaklarda bazen Mustafa Kemal Paşa veya gerçekleştirdiği çalışmalarla ilgili sadece kısa haberlere yer verilmiş, bazı durumlarda da hakkında ayrıntılı makaleler yazılmıştır. Ayrıca bu yazılar bazen Türk ve Mısır gazeteleri gibi yabancı gazetelerde onun hakkında yazılan makalelerin çevirileri olmakla beraber bazen de İranlı yazarların yazdığı makalelerdir. Mustafa Kemal Paşa/Atatürk ile ilgili haberlere *İran, Bidar, Şafak-ı Sorh* gibi gazetelerin yer verdiği söylenebilir.

1.3.1. Şafak-ı Sorh Gazetesi

Şafak-ı Sorh, Mustafa Kemal Paşa hakkında kısa ve nispeten dağınık bilgiler içeren bir gazetedir. Bu gazete daha çok Birinci Dünya Savaşı haberleriyle ilgili olan “Dünya Haberleri” başlıklı bir bölümünde, Mustafa Kemal Paşa ve onun çalışmalarına değinmiştir. Örnek olarak Mustafa Kemal Paşa ile ilgili yazıların yayınlanması ve İngiliz kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'ndaki varlığı gazetenin değinmiş olduğu yazılardandır. Bu makale okunduğunda Fransız Yüksek Komiserliği'nin Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmelerin sonuç vermediği ve ittifak devletlerinin Türk kuvvetlerinin İstanbul'a doğru ilerleyeceğini düşündükleri anlaşılabilir. İngiltere'nin boğazları işgal etmesi durumunda Mustafa Kemal Paşa ile karşı karşıya gelmesi, Kemal Paşa'nın İngilizlerle anlaşarak İtilaf Devletleri'ni İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından çıkarması ihtimali, Fransızların Kemal Paşa'nın Avrupa'ya gitme olasılığı düşüncesinde olması ve bunun sonucunda olası hareketlerini önlemek için boğazın Avrupa kıyısına asker grupları yerleştirmek bu makalede değinilen diğer hususlardandır.⁷ "Serdar Gazi'nin beyaniyesi" başlıklı bir diğer yazı da Mustafa Kemal Paşa'ya ithaf

⁵ Yahya Devletabadi, *Hayat-ı Yahya*, Attar, Tahran, 1358, C 4, s. 430.

⁶ Mehdi Kulu Hidayet, *Hatırat ve Haterat*, Züvvar, Tahran, 1385, ss. 404, 409, 412.

⁷ "Ahbar-ı Dünya", *Şafak-ı Sorh*, 2 Safer 1341/ 24 September 1922, Nu 70, s.3.

edilmiştir. Bu maddeden hareketle Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı milletine hitaben bir beyanname yayınlarak: *“Bu büyük fetih milletin kendi emeğinin eseridir ve düşmanın yüz bin zayıfatı varken bizim dörtte üçünün yaralılarından oluştuğu on bini geçmeyen bir zayıyatımız vardır”* demiştir.⁸ Ancak Mustafa Kemal Paşanın "fetih" ile neyi kastettiği tam olarak belli değildir. Ama aynı gazetenin, Çanakkale Boğazı'nın Fransızlar tarafından tahliye edildiğini bildiren diğer yazısına bakılırsa kastedilenin bu husus olduğu varsayılabilir.

1.3.2.İran Gazetesi

İran gazetesi, "Ankara'da Cumhuriyet'in İlan Günü, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'u" başlıklı, *Vakt* (Türkiye baskısı) gazetesinde yayımlanan Cumhuriyetin ilan edildiği günün konuşma metnini tercüme ettiği yazısında o gün gündeme gelen en önemli meselelerden bahsetmiştir.

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Memleket halkın iradesi esasına dayanılarak ve bizzat halk tarafından yönetilecektir.
- Türkiye Devleti'nin yönetim şekli Cumhuriyettir.
- Türkiye Devleti'nin dini İslamdır.
- Türkiye Devleti'nin resmi dili Türkçedir.
- Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından ve hükümet işleri bakanlar kurulu tarafından yönetilir.
- Türkiye devleti Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir.
- Başbakan Türkiye devleti cumhurbaşkanı tarafından seçilir, kabine üyeleri de başbakan tarafından meclis üyeleri arasından seçilerek meclisin onayına sunulur.

Makalenin devamında Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasına yer verilmiştir. Bu konuşmasında, anayasanın bazı maddelerini açıklamak için özel bir komisyon tarafından meclise bir yasa tasarısı önerildiğini ve meclis tarafından onaylandığı belirtilmiştir. Bahsedilen yasa tasarısının 1920'de

---

⁸ "Ahbar-ı Dünya", *Şafak-ı Sorh*, 4 Safer 1341/ 26 September 1922, Nu 71, s.3.

kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu olduğu anlaşılmaktadır.⁹ Meclis Başkanlığı görevinin yanı sıra kendisine Cumhurbaşkanlığı görevi de verildiğini belirttikten sonra Atatürk temsilcilere hitap ettiği açıklamalarına devam ederken temsilcilerden, “Bu sizin en doğal hakkınızdı” sesleri yükseldi. Aynı şekilde milletvekili Hami Bey de “Gazi arkadaşımız” olarak hitap etti.

Mustafa Kemal Paşa, kendisine böyle bir görev verildiği için teşekkür edip konuşmasına devam ederek, bu milletin kendi işlerini yürütmekten aciz olduğunu düşünenlerin yanıldığını ve Türk milletinin bunu onlara gösterdiğini söyledi. “*Bundan sonra milletimiz yeni, “Türkiye Devleti” ünvanı sayesinde sahip olduğundan daha fazlasına layık olduğunu gösterecektir. Geçen dört yılda yaptığımız çalışmaların sürdürülebilmesi için bu desteklerin devam etmesi gerektiğini*” ifade ederek konuşmasını sonlandırdı. Konuşmaların sona ermesiyle Hoca Kamil Efendi kürsüye geçerek cumhuriyet, millet, vatan ve herkesin saadeti için dua etti ve temsilciler amin dediler. Bu yazı, Ankara’nın sevinç ve kutlamalarla dolduğunu ve ilk başbakanın İsmet Paşa olacağı belirtilerek sonlandırılmıştır.¹⁰

"Mustafa Kemal Paşa'nın Nutku" başlıklı bir diğer yazı ise Arapça gazetelerden tercüme edilmiş bir yazıdır. Mustafa Kemal Paşa, bu notlarında ülkenin yönetimi için yaptığı çalışmaları ve programları anlatmıştır. İki numaralı not, Mustafa Kemal Paşa'nın jandarma, posta, telgraf, cezaevleri ve halk sağlığı ile ilgili yaptığı çalışma ve programlarla ilgilidir.¹¹ Üç numaradaki notta, halk sağlığı alanındaki çalışmalarını, özellikle verem ve çiçek hastalığı ile mücadele ve savaşta ölen şehit çocuklarının himayesi konularını ele almıştır.¹²

Dört numaralı notta ise özellikle Yunanistan ile olan savaşta şehit olan ve savaşta yaralananların çocuklarına destek olduğu konusuna devam etmiş ardından adli işlerden ve bu alanda yapılan düzenlemelerden bahsetmiştir. Ziraat Bankası ve bu bankaya sermaye teşviki için yapılan çalışmalar dışında tarıma yönelik okulların kurulması da burada tartışılan diğer husus biri olmuştur.¹³ Beş numaralı notta, tarım aletlerinin satın

---

⁹ Kemal H. Karpat, *Tarih-i Muhtasar-ı Türkiye*, Tercüme: Hassan Sadikiyan ve Mustafa Muharremi, İlm-i ve Ferhengi, Tahran, 1399, s. 151.

¹⁰ "Ruz-i İlan-i Cumhuriyet", *İran*, 19 Cemazeyilevvel 1342/ 28 December 1923, Nu 1513, ss. 2-3.

¹¹ "Nutm-i Mustafa Kemal Paşa 2", *İran*, 10 Ramazan 1341/ 26 April 1923, Nu 1357, s. 3.

¹² "Nutm-i Mustafa Kemal Paşa 3", *İran*, 11 Ramazan 1341/ 27 April 1923, Nu 1358, s. 3.

¹³ "Nutm-i Mustafa Kemal Paşa 4", *İran*, 12 Ramazan 1341/ 28 April 1923, Nu 1359, s. 3.

alınması ve onarımı için sermaye sağlamak üzere yabancı sermayedarlar ile yapılan sözleşmenin yanı sıra ticaret okullarının kurulması, ormanların idaresi ve işletilmesi ve demiryolu hatlarının yaygınlaştırılması gibi diğer konulara değinmiştir.¹⁴ Görüldüğü gibi bu gazete Mustafa Kemal Paşa ve gerçekleştirdiği çalışmalarla ilgili haberlere yer vererek İranlıları Türkiye'deki mevcut durum hakkında bilgilendirirken idari işlerden sorumlu İranlı yetkililer için bir örnek olarak sunmuştur.

Bazı yazılar aracılığıyla Mustafa Kemal'in dış politikada edindiği genel ilkelere dair az çok fikir yürütülebilir. Örneğin bu gazetenin 1357. sayısında yayınlanan yazısında Atatürk'ün doğu politikası net bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Osmanlı sefaretî tarafından gazeteye gönderilen bu yazıda şöyle denilmektedir: “*Sayın Gazi Kemal Paşa doğu politikasını anlattı; İran, Afganistan ve Sovyet Rusya ile siyasi ilişkiler kurmanın öneminden dolayı bu ülkelerle ikili ilişkiler kurmak istiyor ve yakında Tahran'a bir elçilik heyeti gönderilecektir. Türkiye ile kardeş ülkeler İran ve Afgan arasındaki dostane ilişkilerin pekişmesi ve güçlenmesinin en büyük temennisi olduğunu dile getirdi.*”¹⁵

Son makalenin konuyla dolaylı olarak bir bağlantısı olduğu görülmektedir. “İslambol” başlığıyla iki makale şeklinde yazılan bu yazıda Osmanlı'nın zayıf düşmesi ve ülkenin Yunanistan tarafından işgal edilmesinden sonra, Osmanlı hükümetinin onlara karşı koymak için fazla gücü kalmadığından, yabancıları kovmayı ve İstanbul'u geri almayı başaranların "Kemalçiler" olduğundan bahisle İngiltere'nin artık Türklerle yeni bir savaşa giremeyeceğini anladığını yazmıştır.¹⁶

1.3.3. Bidar Gazetesi

İçeriği bu araştırmanın konusu ile dolaylı olarak bağlantılı olan gazetelerden biri de *Bidar* gazetesidir. Örneğin “Türkiye konusu; Türkiye ve Halifelik” başlıklı bir makalede Mısır El-liva gazetesi temsilcisinin Rauf Beyle¹⁷ yaptığı görüşmede Rauf Bey'in Yunanlıları sebep oldukları yıkım dolayısıyla ortaya çıkan ziyarı telafî etmeğe mecbur edeceğiz beyanında bulunduğu yazılmıştır. Devamında El-liva temsilcisi Rauf Bey'e hilafet ve saltanat meselesiyle ilgili fikrini sormuş ve şu cevabı almış: her ne kadar

¹⁴ "Nutk-i Mustafa Kemal Paşa 5", *İran*, 14 Ramazan 1341/ 30 April 1923, Nu 1360, s. 3.

¹⁵ "Ez Taraf-ı Sefaret-i Osmani", *İran*, 10 Ramazan 1341/ 26 April 1923, Nu 1357, s. 2.

¹⁶ "Kaziyye-i İslambol 1", *İran*, 3 Safer 1341/ 25 September 1922, Nu 1223, s.1; "Kaziyye-i İslambol 2", *İran*, 6 Safer 1341/ 28 September 1922, Nu 1225, s.1.

¹⁷ Hüseyin Rauf Orbay.

bazıları halife ve padişahın yeniden bir olmasını istese de “akan su nehire geri gelmez”¹⁸ cevabını almıştır. Bu yazı "Kemalci hareket karşıtlarının Hicaz hükümeti tarafından kabul edilecekleri, Hicaz hükümetinin bu tutumu karşısında İngilizlerden on milyon lira alacağı ve Kemalci hareket karşıtlarının Yunanlılarla ittifak yaptığı söylentisi" ile sona erdi.¹⁹

1.3.4. İkdam Gazetesi

İkdam, bu çalışmada ele alınacak son gazetedir. “Kemalcilerin ayak diremeleri” başlıklı ilk yazı cumhuriyet öncesi dönemle ilgili olup, Kemalciler ile Ukrayna hükümeti arasında bir antlaşma imzalandığını ve bu anlaşmadan sonra Osmanlı hükümetinin İngiltere’ye karşı daha katı davranacağını özellikle de yabancı devletlerin boğazlara müdahale etmemesi ve Trakyanın Yunanistan tarafından boşaltılması, Arap ve İngiliz kuvvetlerinin Musul’dan çekilmesi vurgulanmıştır.²⁰

Görüldüğü üzere bu gazetede, "Kemalistler" başlığıyla Mustafa Kemal Paşa taraftarları ima edilmiş ki kastedilenin Büyük Millet Meclisi olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın diğer ülkelere yönelik politikası ile ilgili haberler bu gazetenin diğer sayılarında da görülebilir. Örneğin bir başka yazıda Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara Millet Meclisi'ndeki kısa bir konuşmasıyla ilgili yeni antlaşmaların gerekliliği ve yararlılığı, Sovyet hükümeti ve diğer doğu milletlerinin hükümetleri ile Kemalci hükümet arasındaki ilişkilerin sürdürülmesi lüzumuna değindiği bir habere yer verilmiştir.²¹

Bu gazetede iki ülke arasında nasıl bir ilişki olduğunu gösteren "İran ve Türkiye" başlıklı bir yazı da yayınlanmıştır. Bu makaleye göre:

“Lozan konferansında Osmanlı hükümetinin yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, Osmanlı hükümetinin diğer ülkelerle yaptığı antlaşmalar iptal edilmiş ve yerlerine yeni antlaşmalar imzalanmış ve hiç şüphesiz bu yeni hükümetin İran'la farklı yöndeki ilişkisini ve iki hükümetin ortak çıkarları gereğince Türkiye Cumhuriyeti'nin İran'la ilişkilerini yeni esaslara dayalı olarak yenilemesi ve önceki antlaşmaları gözden geçirmesini gerektirmiştir., Neticede her iki hükümetin liderleri bunu yapmaya çalışmış ancak mevcut farklılıklar bunu engellemiştir. Sonuç olarak önce “vidadiye

¹⁸ "Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" anlamında Farsçada kullanılan bir atasözüdür.

¹⁹ "Kaziyye-i Türkiyye, Türkiyye ve Hilafet", *Bidar*, 27 Recep 1341/ 15 March 1923, Nu 109, s. 3.

²⁰ "İşkal Teraşi-i Kemaliyun", *İkdam*, 4 Recep 1340/ 4 March 1922, Nu 18, s. 1.

²¹ "Ahbar-ı Mühimme", *İkdam*, 7 Ramazan 1340/ 5 May 1922, Nu 33, s. 1.

antlaşması” yapılmasına karar verilmiş ve tarafların bu konuda iyi niyetli olmaları nedeniyle sözleşme yazılmıştır”. Yazının devamında bu antlaşmanın iki ülkeyi birbirine yaklaştıracağından hiç şüphe olmadığı belirtilerek bundan sonra iki ülke arasında ticari, elçilik, gümrük vb. sözleşmelerin imzalanabileceği umulmuştur. Bu makalede belirtildiğine göre, sözleşme 22 Nisan 1926’ya denk gelen 1 Ordıbehişt 1305’te imzalanmıştır.²²

İran gazetelerinin Mustafa Kemal Paşa hakkında yazdıklarını incelerken dikkat çeken noktalardan biri de İranlı gazetecilerin Mustafa Kemal Paşa’yı kahraman ve örnek olarak gösterme eğilimidir. Başta *İkdam* gazetesindeki makaleler olmak üzere birçok yazıda bu hususun etkisini açıkça gösteren bir durum söz konusudur. Zürcher’in de dediği gibi "Mustafa Kemal'in ordudaki yüksek konumu ve siyasi titizliliği bir araya gelerek, onu direnişin liderliği için en iyi aday haline getirdi."²³ Bu yüzden, Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'nin milli direniş hareketi ve kurtuluş savaşlarında oynadığı yadsınamaz rol, İran gazetelerinin onun kişiliğindeki kahramanlık yönüne daha çok önem vermesine sebebiyet vermiştir. Bu gazetenin notlar dizisi olarak yayınlanan "Gandi-Kemal-Zağlul" başlıklı yazılarından birinde, ortak noktaları ulusal bağımsızlık mücadelesi olan bu üç kişi karşılaştırılmıştır. Yazar asıl konuya girmeden önce Avrupa uluslarının gelişmesinin sebebini kahramanların varlığına dayandırmış ve örnek olarak Napolyon, Bismarck ve Lenin gibi birkaç kişiden bahsettikten sonra Gandi, Kemal Paşa ve Zağlul adlı bu üç kişiyi ele alıp doğu milletlerine işaret ederek bu üç kişinin amacının aynı ancak yöntem stratejilerinin farklı olduğunu iddia etmiştir. Hindistan'da Gandi İngiltere'ye karşı savaşmaya başladı ve politikası İngiltere'yi nezaketle ülkeden çıkarmaktı ve sonuçta tüm ekonomik ve sosyal ilişkileri keserek onları ülkeden çıkardı. Osmanlıda Mustafa Kemal Paşa, ülkenin bağımsızlığı peşindeydi, ancak savaşı tek etkili yöntem olarak görüyordu çünkü o özgürlüğün namlunun ucunda olduğuna inanıyordu. Saad Zağlul Paşa da Mısır'ın bağımsızlık kazanması için uğraşıyordu ve stratejisi Gandi ile Kemal Paşa'nın bir terkiibinden oluşuyordu. Yumuşaklığın gerektirdiği durumlarda şiddetten kaçınır, savaşın gerektirdiği durumlarda ondan çekinmezdi.²⁴

²² "İran ve Türkiye", *İkdam*, 23 Şevval 1344/ 6 May 1926, Nu 197, s. 1.

²³ Eric J. Zürcher, *Turkey a Modern History*, Third Editions, I.B. Tauris, 2004, p. 142.

²⁴ "Gandi, Kemal, Zoğlul", *İkdam*, 16 Recep 1339/ 26 March 1921, Nu 21, s. 3.

Gazetenin Türkiye hakkında yayınladığı yazılar Türkiye’de de okunuyordu. Bu gazetenin 84. sayısında "Yunan Faciaları" başlıklı yazısında, Yunan-Osmanlı savaşına ve Yunanlıların işlediği suçlara ilişkin bir makale bulunmaktadır. Bu yazının devamında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın yazdığı bir mektup İngilizce yazılmış aynı isimli ("Yunan Faciaları") kitapla birlikte gazeteye gönderilerek yayımlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'nın gönderdiği bu mektuba göre İkdam gazetesinin yazdıklarını özellikle de "İslam'ın Büyük Fethi" yazısını okuduktan sonra bu kitabı ve mektubu gazetenin yetkililerine teşekkür etmek için göndermiştir. Bu mektupta İranlılara teşekkür ediyor ve Yunanlıların yenilmesinde Mustafa Kemal Paşa'nın rolünü vurgulayarak, bu savaşı İslam düşmanlarına karşı bir İslam savaşı olarak niteleyerek ve İranlıların da en kısa zamanda hayallerine kavuşmasını dilemiştir.²⁵

Gazeteye yansıyan diğer konulardan biri de Mustafa Kemal Paşa'nın askeri politikasıdır. Buna göre:

“Mudanya anlaşması ve İsmet Paşa'nın isyan ve askeri hareketleri durduracağına dair güvence vermesine rağmen dört bin kişi yeni sınırı (İzmit) geçerek birkaç kilometre ötedeki Saporin'e doğru ilerledi. İngilizler bu durumdan rahatsız olup bu durumun devam etmemesi konusunda uyardılar. Ayrıca İsmet Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgrafta bunun sözleşmenin ihlali olduğunu belirttiler. Her ne kadar merkezi hükümetin bunu tek başına yapmış olma ihtimali olsa da, Osmanlı siyasetine aşina olanlar, Osmanlı'nın bunu Yakın Doğu Konferansı'nda üstünlük sağlamak ve İstanbul'un boşaltılmasını talep edebilmek için yaptığını bilirler.”²⁶

Mustafa Kemal'in Osmanlı Halifesi ile olan ilişkisi de bu gazetede ele alınan diğer konulardan biridir; Örneğin, "Mevcut Halifenin Tarihi" başlıklı bir yazıda, son Osmanlı Halifesi Abdülmecid tanıtıldıktan sonra, Kemalist Hareket ile olan ilişkisinden de bahsedilmiş ve şunlar belirtilmiştir:

“Selefinden farklı olarak bu halife, Kemalistleri güçlendirmeye ve cesaretlendirmeye çalışmış ve bu yolda hiçbir yardımdan kaçınmamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın İslam'ın tek kurtarıcısı ve koruyucusu olduğuna inanıyor ve onu oldukça övüp takdir ediyor. Hatta ünlü Fransız yazar Mösyö Cloudefire ile yaptığı bir röportajda: "Mustafa Kemal Paşa, vatansever kahramanımızdır, her ne kadar barış yanlısı olsam da Türkiye'nin onurunu

---

²⁵ "Fecayi-i Yunan", **İkdam**, 22 Safer 1341/ 14 October 1922, Nu 84, s. 1.

²⁶ "Telegrafat-i Royter", **İkdam**, 26 Safer 1341/ 18 October 1922, Nu 86, s. 3.

korumak için verdiği mücadeleyi takdir etmekten kendimi alamıyorum, Mustafa Kemal Paşa'nın yeniden yarattığı ve ondan başka kimsenin koruyamadığı şeref ve azamet paha biçilemez".²⁷

Aynı zamanda Stanford J. Shaw'un da söylediği gibi "Mustafa Kemal aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına herkesten çok katkıda bulunmuştur."²⁸ Belki de bu yüzden İran gazeteleri Mustafa Kemal'in kahramanlığına özel bir önem vermiş ve onun kahramanlıklarından söz ederek İranlılara (hükümet yetkilileri ve sıradan insanlar) uygun bir örnek olarak sunmuşlardır. Bu husus her şeyden çok bu gazetede inceleyeceğimiz diğer iki yazıda da dikkat çekmektedir. Bu makalelerden biri Mustafa Kemal ile Konya'da röportaj yapan ve ondan "İslam Kahramanı" olarak bahseden İngiliz General *Tukşmend*'in ²⁹ El Makam gazetesinden tercüme edilen yazısı diğeri ise *İkdam* gazetesinde imzasız bir yazıda, Mustafa Kemal Paşa'nın övülmesi ve gelişme ve idari işlerde İranlıların onu örnek olarak almaya teşvik etme çabası göze çarpmaktadır. Bu iki yazı, İran gazetelerinin Mustafa Kemal Atatürk'e ve onun bir kahraman olarak öne çıkışına dair bakışını göstermesi açısından oldukça ilginçtir ve bahsedilen bu yazıların metni makalede ek olarak sunulmuştur.

---

²⁷ "Tarih-i Halife-i Konuni", *İkdam*, 27 Cemazeyilahir 1341/ 14 February 1923, Nu 1, s. 6.

²⁸ Stanford J. Shaw & Ezel Kural Shaw, *Hisory of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, Cambridge University Press, 1977, Vol II, p. 340.

²⁹ Büyük ihtimalle yazarın kast ettiği kişi Charles Vere Ferrers Townshend'dir.

SONUÇ

Bu makalenin bulgularından hareketle İnan gazetelerine yansıyan Mustafa Kemal Paşa ile ilgili haberler göz önüne alındığında İnan ile Osmanlı/Türkiye arasındaki yakın siyasi, kültürel ve sosyal ilişkiler, büyük ölçüde İslam Birliği politikasından etkilenmiŐ olarak değerlendirilebilir. Mustafa Kemal Paşa için "Gazi" ve "İslam Kahramanı" gibi ifadelerin kullanılması bunu teyit etmektedir. Makalede bahis mevzu olan bu dönemde İnan ve Türkiye’de henüz milliyetçilik ve laiklik gibi kavramların yer aldığı politikaların uygulanmamıŐ olması bu konuda dikkat edilmesi gereken en önemli noktalar arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla sonuç olarak Mustafa Kemal Paşa’nın özellikle de yabancı iŐgalcilere karşı vermiş olduğu bu mücadele, genel olarak "İslam mmetinin Temsilcisi"nin, "Sömürgeci Batı"ya karşı mücadelesi olarak görüldü ve halk nezdinde hatta islam dünyasında büyük bir coŐku ve destek buldu. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa’nın Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele’deki rolü, TBMM’nin kendisine verdiği destek, son Osmanlı halifesiyle ilişkisi, izlediği dış politika özellikle de İnan’a karşı izlediği dostane ilişkiler politikası gibi konular Mustafa Kemal Paşa ile ilgili haber ve yazılarda en önemli konular arasındadır. Bütün bunlara ek olarak, başta *İkdam* olmak üzere İnan gazeteleri Mustafa Kemal Paşa’yı sömürgeci Batı’ya karşı Doğu’nun kahramanı olarak tanıtmaya ve bu görünüŐle, İnanlıları - özellikle devlet adamlarını - onu örnek almaları konusunda teşvik etmeye çalıŐmıŐlardır.

Ek 1: Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal, orta boylu, kumrala çalan altın rengi saçlı, parlak gözlü, kısa bıyıklıdır. Onu gördüğüm an Türk milletinin haklarını korumak için gereken irade ve çalışmanın bizzat Mustafa Kemal'in sahip olduğu deruni kuvvet olduğuna kesin kanaat getirdim. Araştırdığım ve anladığım kadarıyla bütün ileri gelenler, askerler, erkek, kadın, genç ve yaşlı, diğer herkes ona tapıyor ve anlatılamayacak kadar kutsal sayıyorlar.

Anadolu halkı ona itaati dini görevlerden daha farz sayar ve onun istek veya arzusu Türk milleti nezdinde kesin hükümdür. Emri ne ise ona itaat edilir ve uygulanır. O güçlü bir iradeye ve kararlılığa, zekaya, öngörüye ve bilgiye sahiptir. Sessizlik ve ağırbaşlılık onun huyunda vardır. Gerekğinde, konuşmasını tam bir belagat ve otorite ile yapar. Bir akşam yemeğinde oturuyorduk. Napolyon Savaşları hakkında konuşmaya başladık. Mustafa Kemal hemen Napolyon'un İtalya'daki savaş tarihini anlatarak çalışmalarına ve yaptığı fetihlere ilişkin ilgisini ve hayranlığını ifade etti.

Mustafa Kemal emek ve çabanın ete kemiğe bürünmüş halidir. Çalışmaktan asla yorulmaz, Avrupa'daki siyasi durum ve gelişmelerden tam anlamıyla haberdardır. O vatansever, özverili, iyi niyetli ve iyi huylu bir insandır. *Türkiye Türklerindir* onun sloganı ve asıl hedefidir. Cesur bir komutan ve ünlü bir savaşçı lider olmasına rağmen, çoğu zaman barışı savaşa tercih eder.³⁰

---

³⁰ "Mustafa Kemal Paşa", **İkdam**, 18 Rabiulavvel 1341/ 8 November 1922, Nu 77, s. 3.

Ek 2: Doğu’nun Kahramanı Mustafa Kemal Paşa

Toplumunu bir insan bedenine liderleri ise başa benzetebiliriz. Liderlessiz bir millet ve ulus daima mihnet içerisinde ve olaylar selinin ortasında olup, güçlü kahraman ve savaşçılar olmadan ulus ve halkların zilletten başlarını kaldırması ve refah yolunda yürüyerek aydınlığa erişmesi imkansızdır. Eski ve modern tarih, büyük liderlerin ulusların yaşamının ve hareketinin ana kaynağı olduğunu kanıtladı ve kanıtıyor. İran’da Daryuş, Yunanistan’da İskender, Roma’da Julius, Arabistan’da Ömer, Amerika’da Washington, Fransa’da Napolyon, Rusya’da Büyük Peter, Almanya’da Bismarck, Japonya’da Mikadovi ve son zamanlarda Lenin, Troçki, Mahatma Gandi, Saad Paşa Zağlul ve Mustafa Kemal Paşa, tüm bunlar ulusların onur kaynağıydı ve hala da öyle görülmektedir. Politikacılar ve sosyologlar, liderlerin ortaya çıkmasını baskıdan ve hayat şartlarındaki yıkıcı değişimlerden kaynaklandığına inanıyorlar.

Her ne kadar çok çalışmak ve zor zamanlar büyük liderler yaratıyor desek de görüyoruz ki kahramanlık sadece bu dönemlere özgü değil zira milletlerin öncülerinden ve (okunamadı) çoğu zorluk ve baskı görmeden ayaklandı. Ömer’in dünyayı fethetmesine ne zaman ihtiyaç duyuldu? Napolyon’un dünyayı sallaması ne kadar zordu? Ünlü komutanların hazinelerinde biriktirdiği kahramanlık, yiğitlik ve Tanrı sevgisine layıklık, Tanrı’nın ruhunun cesaretidir ve bu ruh, İslam sancağının taşıyıcısı Mustafa Kemal Paşa’nın bedeninde saklıydı. Mustafa Kemal kimdir? Bundan kırk bir yıl önce Selanik şehrinde fakir bir çocuk dünyaya geldi. Yeni doğan bebeğe Mustafa adı verildi. Zaman geçti ve o çocuk büyüme ve olgunluk çağına ulaştı ve ordu saflarına katıldı. Bir zamanlar eski nizamın üniformasıyla sıradan bir askerdi. Geniş kolluydu ve Kürtlerinki gibi gibi bele takılan kuşağı vardı. Kılıcını uzun bir kuşağa sarıp bağlamıştı. Kılıcını gümüş ve altınla süslemeyi çok istiyordu ama sıradan hatta fakir hayatı bunu yapmasına engel oluyordu. Şimdi bakın o yiğit askerin heykeli altından yapılmış ve en yüksek noktada hatta ayyuka çıkmıştır. Mustafa Kemal yüksek mekteplerde yetişmemiş, Kemal bu olgunluğa makale okuyarak ve ders çalışarak ulaşmadı. O hayat okulunda büyük adam ünvanını almak için yetişti. O, insanları liderlerine bağlayan ve büyüleyen egemenlik ve üstünlük gücüne sahiptir. Türkler arasında o kadar sevilir ki ona bağlılık ve saygıyı görev sayarlar.

Cesaret ve faal olmaya uygun olarak o farklı hür bir irade zeka ve akla sahiptir. Doğru düşünme, sağduyu, yerine göre davranma becerisi, fırsatları en iyi şekilde değerlendirebilme, askeri deha ve fikrini sağlam bir temele

oturtabilme tüm bunlar Mustafa Kemal Paşa'yı büyük Osmanlı devlet adamlarının lideri yapmıştır, o bunun için yaratılmıştır. Mavi gözleri aynı zamanda insanları büyüleyip korkuturken öte yandan Hoşsohbet, güleryüzlü, alçakgönüllü, hoş ahlaklıdır. Askeri Nizamın uygun aşamalarından geçtikten sonra albay olarak çanakkaleye gitmişti. Çanakkale savaşında diğer meslektaşları gibi savaşa katıldı. Savaşın şiddeti ve müttefik devletlerin işgali ve Türk ordusunun yenilgisi sonrası İstanbul halkının heyecanı ve yetkililerin tedirginliğinden sonra Kısacası, müttefik kuvvetler saltanat merkezini şiddetli ateşle tehdit ettiğinde Osmanlı askeri birliklerinin komutanı Alman General Liman von Sanders, cephede yüksek bir askeri meclis oluşturup istişarelerde bulundu. Bunun üzerine telefon ederek Mustafa Kemal'e konuştu:

Liman von Sanders: Ordunun durumu tehlikelye girdi. Savunma karargahı çözüldü ölüm ve tehlike tehditi altındayız. Savunma hazırlığı yapılabilir mi? Aklınızda bir çözüm var mı?

Mustafa Kemal Paşa: Evet.

Komutan: (şaşıracak ve çaresizce) Nasıl?

Mustafa Kemal: (soğukkanlılıkla) O tehlikeli noktanın komutasını bana bırakın ve hemen rütbemi yükseltin.

Komutan: (öfke ve şaşkınlıkla) Çok fazla şey istemiyor musun?

Mustafa Kemal: Hayır, lazım olan budur.

Alman komutan sinirlenir ve bu soru cevaptan vazgeçer. Ertesi gece görev daha zordur ve düşman Türk ordusunu dört bir yandan kuşatmıştır. Osmanlı yıkılmak, Asya ile Avrupa'nın anahtarı İtilaf Devletleri'nin eline geçmek üzereydi. Alman komutan tekrar telefona gitti ve hemen Mustafa Kemal'e şerefli ordu komutanı rütbesini verdi ve savunmanın hızlandırılmasına vurgu yaptı. Mustafa Kemal Paşa, cevaben, ben şimdi sahaya çıkıyorum, sadece üniformamı giymek ve komutanlık rozetlerini takmak için iki dakikalık mühlet istiyorum dedi. Ondan sonraki gün, müttefik kuvvetler yenildiler. İngiliz ve Fransız gemileri bayraklarını indirmiş, Arapların ney attığı yere gidiyorlar.³¹

Olayın kahramanı ve Çanakkale Boğaz harplerinin lideri Mustafa idi. Başarı ve Zafer'dan sonra bütün Osmanlılar o gencin zikredilmesinden, onun yüksek makamından ve yiğitliği, liyakati ve becerikliliğinden söz ettiler.

---

³¹ Kimsenin ulaşamayacağı yerlere gitmek anlamında kinaye.

Türk milletinin diri milli duyguları Mustafa Kemal Paşa'yı bu mertebeye yükseltmiş, yiğitliği ve halkın ilgisi Mustafa Kemal Paşa'yı bu makama getirmişti. Mustafa Kemal Paşa tek bir kişi değildir, bütün Anadolu halkı Mustafa'nın kendisidir.

Ah! Mahvolmuş bir ülke olan İran, neden aynı şekilde bir hardal tanesi büyüklüğünde fedakarlık ve biraz da minnet duymuyorsunuz? Orada (Türkiye’de) herkes fedakarlıkla, özveri, hizmet, başarı, kurtuluş ve içtenlik ve titizlikle ilerlerken burası için ne söyleyebiliriz? Hırsızlık ve talanla, hile ve vicdansızlıkla halkı kandırarak ve yabancılardan medet umuluyor. Burada fedakarlıkla ısrarcı ve mücadeleci olmamızı bekliyorlar ama baskının yaşandığı kötü zamanlarda bize sadece gülüyorlar. Ne tür bir duygu karşılığında nasıl bir teşvik ve takdirle gurur duymalıyız? Mustafa'nın cesaretine yemin olsun ki, ey siz, ey kaybolmuş halk! Size göre hırsızlık yapmayan, hıyanet hırkası giymeyen bu kötü fiilleri işlemeyen kişi aslında zayıftır. Ey ruhsuz topluluk, Mustafa Paşa gibileri aranızda ayaklanmadan başınızı kaldırabilmeniz mümkün değil. Ey insanlar, ey millet! Cesaret, ey İranlılar cesaret ve hareket, ey geride kalan kervan, doğu milletleri, Türkler, Araplar ve Afganlar sizden önce ve sizden sonra nasıl ilerlediyse siz de ilerleyin kendinizden utanmalısınız ayağa kalkın ve harekete geçin.

Asıl konu şudur ki Mustafa Kemal Paşa Enver Paşa'nın düşmanıydı ve hâlâ da öyledir. Dönemin Harbiye Nazırı olan Enver, Mustafa Kemal Paşa'dan kurtulmaya karar vererek onu 7. Ordu komutanı yaptı. Rütbesi yükseltilerek paşa unvanına layık görüldü. Mustafa Beyken Mustafa Kemal Paşa oldu ve Kafkas ordusunun önemli komutanlığına getirilerek başkentten uzaklaştırıldı . Söz konusu ordu, Yıldırım Ordusu olarak biliniyordu ve önemli savaşlarda ve ağır muharebelerde güzel imtihanlar verdiği için de adını haketmekteydi. Arap ve İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesi ve Filistin'in işgalinden sonra Yıldırım ordusu komutanıyla birlikte Kafkasya'dan Suriye'ye gönderildi. O dönemde biz Irak'ta İngilizlere karşı ayaklanmış mücadele ediyorken Yıldırım Ordusu'nun saldırı haberi bize ulaştı. O haber gücümüzü ve dayanıklılığımızı artırdı da ne faydası oldu? Türk kuvvetleri çok hızlı Halep yakınlarında yenildiler ve Suriye'yi düşmana teslim ettiler. Bozgunun ardından Mustafa Kemal ordusunu Anadolu'ya çekti. Alman ordusundan sert bir Alman (Felkenhaben) olan Mısır ve Irak genel komutanı ile arasındaki görüş ayrılığından dolayı orada kaldı. Mustafa Kemal kişilik olarak tabiatı gereği yabancı komutanlarla uyuşmadığı için Alman komutanın emrine itaat etmeyi reddediyordu. Ve bütün bunların sonucunda Mustafa Kemal istifasını Harbiye Nezareti'ne sundu. Enver Paşa da bu fırsatı

değerlendirdi ve nihayetinde başbakan Talat Paşa o değerli gencin istifasını kabul etti.

İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesinden sonra Mustafa Kemal Paşa büyük bir heyecanla işe koyuldu ve tutkulu nutuklar atarak Anadolu aşiretlerini savaşa ve cihada teşvik etti. İzmir çevresinde bulunan bir İngiliz yetkili, Müttefiklerin komiserine Kemalci teşkilatın haberlerini ve organizasyonunun bir raporunu gönderdi. İngiltere, İstanbul hükümete onun eylemlerini engellemesi için baskı yaptı. Dönemin Başbakanı damad Ferit Paşa Kemal Paşa'yı çağırdı. Kemal Paşa'nın bazı arkadaşları bu durumdan şüphelendiler ve Ferit Paşa'nın kendisine karşı suikast niyetinde olduğunu bildirdiler. Kemal Paşa, bunun üzerine daha emniyetli olan Anadolu'nun ortalarına hareket ederek buradaki teşkilatını genişletti. Girdiği her köy ve şehirde insanları cihada ve İslam'ı korumaya davet etti. Millet ve halk büyük bir istekle onu destekliyorlardı. Paşa halkın savaşa ve mücadele etme iradesini müşahade edip, elindeki güç ile zaferi elde edebileceğine ikna olduktan sonra Yunanistan ve müttefiklerine savaş ilan etti. İstanbul hükümeti İngilizlerin baskıları nedeniyle çaresiz olarak ona karşı savaşmaları için bir ordu gönderdi ve Ferid Paşa'nın on iki yaşındaki oğlu da Kemalcilere karşı silahlananlara katıldı. İşgalciler ilk başta onları umursamadı Kemalciler zaferler kazanmaya başladıktan sonra da hükümet olarak onlara bir temsilci göndermek zorunda kaldılar. İstanbul hükümetinin temsilcisi eski Hüseyin Rauf Paşa idi. O Anadolu'ya girer girmez, hükümet ve müttefiklerin yararına müzakerelere girmek yerine, Kemalci harekete katıldı. İstanbul hükümetini terkeden sadece Hüseyin Rauf Paşa değildi onun ardından birçok çnde gelen isim de Anadolu'ya geçere direnişçilere katıldılar.

Bütün bunlar üzerine Mustafa Kemal Paşa Ankara'da yeni bir meclis açıp yeni bir hükümet kurdu. Hükümet kurulup bakanlar belirlendikten sonra bütün kuvvetin yeni kurulan mecliste olduğunu bildirdi. Böylece kendisinin ve diğerlerinin tayin ve azli işlerini meclise teslim etti. Meclis onu ve politikalarını aşağıdaki dört maddeyle sınırladı:

Madde 1- Osmanlı padişahı, itilaf devletlerinin baskı ve denetimi altında olduğundan, kendisi veya merkezi hükümet tarafından akdedilen ve imzalanan her türlü andlaşma geçersiz ve hükümsüzdür.

Madde 2- Türk milleti, haklarını savunma ve talep etme kararı almış olup, bağımsızlığını koruyan adaletli, onurlu bir barışa hazırdır.

“DOĞU’NUN KAHRAMANI” MUSTAFA KEMAL PAŞA’NIN FARŞÇA
GAZETELERDEKİ TASVİRİ

Madde 3- Asya ve Avrupa'nın Osmanlılara ait olan bölgelerinin Yunan ve Fransız kuvvetleri tarafından tahliyesi.

Madde 4- Dış müdahalenin kaldırılması ve bunların maliye ve idare üzerindeki kontrolüne son verilmesi.

Mustafa Kemal Paşa, kendisini büyük devletler karşısında yalnız görünce, milletin tasvibi ile Sovyet hükûmeti ile bir antlaşma yaptı. Belki de Rusya ve son zamanlarda Almanya ile ittifakı, itilaf devletlerinin tutumlarının düzeltilmesinin nedenlerinden biri haline geldi.

Aceleyle yazılan yukarıdaki makale, İranlılar için bir ders olacak, belki de bu uzun uykudan uyanıp Türk ve Afgan milletlerini örnek alacağız. Belki de cesaret ruhunu kabul edip irademizi güçlendireceğiz. İleride Anadolu'daki mevcut durum ve zafer ile Kemalist ordu hakkında detaylı yazılar yazacağız.³²

---

³² "Kahraman-ı Şark, Mustafa Kemal Paşa", **İkdam**, 25 Muharrem 1341/ 18 September 1922, Nu 75, s. 1.

Ek 3: İktidam Gazetesi'nin Fotoğrafi

دوره دوم: ۱۳۰۷ هـ. ق. شماره: ۱۴ تاریخ: ۱۴ بهمن ماه ۱۳۰۷

شماره: ۱۴ تاریخ: ۱۴ بهمن ماه ۱۳۰۷ سال: اول	<p>دوره دوم: ۱۳۰۷ هـ. ق. شماره: ۱۴</p> <p>تاریخ: ۱۴ بهمن ماه ۱۳۰۷</p> <p>سال: اول</p>	شماره: ۱۴ تاریخ: ۱۴ بهمن ماه ۱۳۰۷ سال: اول
--	---	--

تقدیرات

بر سر آقایان: ...

بر سر آقایان: ...

قهرمان شوق

مضامین کمال بقا

تقدیرات

بر سر آقایان: ...

بر سر آقایان: ...

بر سر آقایان: ...

بر سر آقایان: ...

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

İran Dışişleri Bakanlığı Arşiv Merkezi (İDBAM)

İDBAM: SH1318-K26-P100-2

İDBAM: SH1319-K26-P112-1

İDBAM: SH1317-K63-P21-3

İDBAM: SH1313-K12-P8-271

İDBAM: SH1309-K9-P12.296-1

Kitaplar

Devletabadi, Yahya, **Hayat-ı Yahya**, Attar, Tahran, 1358.

Hidayet, Mehdi Kulu, **Hatırat ve Heterat**, Züvvar, Tahran, 1385.

Karpat, Kemal H., **Tarih-i Muhtasar-ı Türkiye**, Tercüme: Hassan Sadıkiyan ve Mustafa Muharremi, İlm-i ve Ferhengi, Tahran, 1399.

Shaw, Stanford J. & Shaw, Ezel Kural, **Hisory of the Ottoman Empire and Modern Turkey**, Cambridge University Press, 1977.

Zürcher, Eric J., **Turkey a Modern History**, Third Editions, I.B. Tauris, 2004.

Sürelî Yayınlar

Bidar, 109/3

İkdam, 1/6; 18/1; 21/3; 33/1; 75/1; 77/3; 84/1; 86/3; 197/1

İran, 1223/1; 1225/1; 1357/2; 1357/3; 1358/3; 1359/3; 1360/3; 1513/2-

3

Şafak-ı Sorh, 70/3; 71/3